

Antonín Dvořák nově, barevně a zábavně (Výstava *Antonín Dvořák* v Českém muzeu hudby, 7. června 2011 – 3. června 2012)

EVA VELICKÁ

Rok 2011 se v hudebním světě nesl na vlně všeobecných oslav 170. výročí narození nejznámějšího českého skladatele Antonína Dvořáka. České muzeum hudby, jehož součástí je samostatné oddělení Muzeum Antonína Dvořáka, se samozřejmě nemohlo „nevyjádřit“, vždyť v Muzeu Antonína Dvořáka se nachází největší a nejvýznamnější dvořákovská sbírka na světě a je proto co ukazovat. Na rozdíl od předchozí úspěšné výstavy *Beatlemánie!*, která vnesla do prostor Českého muzea hudby fenomén populární hudby a byla založena především na zápůjčkách a spolupráci s externisty, se výstava *Antonín Dvořák* soustředila na vlastní muzejní fondy a její koncepci vytvořil autorský tým pouze interních pracovníků. Toto východisko by se mohlo zdát nejpohodlnějším řešením: oprášit největší exponátové hity, jako je autograf Novosvětské, a spokojit se s návratem „klasického“ tématu, tedy tématu spojeného s klasickou – čili menšinovou – hudbou a tím také s velkým propadem návštěvnosti.

V případě Antonína Dvořáka, který je nejen nejznámějším českým skladatelem, ale pravděpodobně nejznámějším Čechem vůbec, se však téma dalo pojednat i jinak. Významnou cílovou skupinu tvořili samozřejmě cizinci, cestující do Prahy a do Česka často právě za Dvořákem. Zvláště pro ně bylo nutné předvést opravdové „lahůdky“, tedy originály, které v takové koncentraci nemohou zhlédnout nikde jinde a které se z bezpečnostních důvodů i kvůli ochraně historických písemných památek vystavují jen výjimečně. Trezorové místnosti tedy opustilo nebývalé množství prvotisků a originálních autografů, např. autografy *Symfonie č. 9 „Z Nového světa“*, *Requiem*, *Biblických písní*, *Slovanských tanců*, *Rusalky* ad. Vzhledem k proslulosti Novosvětské symfonie pak bylo právě její vystavení hlavním propagačním lákadlem.

Každá výstava – i když o tématu zdánlivě známém – by však měla sdělit také něco nového z odborného hlediska, např. v podobě objevených informací či nečekaných kontextů.

Proto se při tvorbě výstavy nezapomnělo ani na četnou skupinu Dvořákových znalců a obdivovatelů. Při této příležitosti byl např. zcela nově vytvořen grafologický rozbor Dvořákova písma, Kriminalistický ústav Praha vyhotovil genetickou analýzu na základě DNA skladatelova vnuka, byly získány jedinečné dokumenty o provozování Dvořákovy hudby v koncentračních táborech různých režimů (v Terezíně i gulagu) a zazněly nejstarší nahrávky Dvořákovy hudby v přepisu z fonoválečků. Mezi exponáty se objevily dosud systematicky nezpracované fotografie či hudebniny, které jsou uloženy v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby a o nichž odborná veřejnost prakticky neví.

V neposlední řadě, v duchu výstavní politiky celého Národního muzea, bylo žádoucí zaujmout také široké návštěvnické vrstvy včetně dětí. Z těchto důvodů byla výstava doplněna některými externími zápůjčkami, především trojrozměrných předmětů, kterých je ve sbírce Muzea Antonína Dvořáka poměrně málo. K dokreslení atmosféry 19. století a Dvořákovy vášně pro techniku proto krásně posloužily exponáty zapůjčené z Národního technického muzea. Dvořákovu vzrůstající popularitu a rozvíjející se „byznys“ vydávání hudebnin dokumentoval dobový tiskařský lis ze soukromého majetku. Téma *Rusalky*, zasazené do kontextu celé Dvořákovy operní tvorby, se připomnělo i památným kostýmem Vodníka, který v pražském Národním divadle používal Eduard Haken. Dvořákovo cestování a jeho pobyt v Americe ilustrovala originální Dvořákova cestovní brašna, zapůjčená od skladatelova vnuka, či indiánský oděv z Náprstkova muzea. Tyto a další trojrozměrné předměty tak napomohly vedle řady papírových dokladů vytvořit plastický a doslova „hmatatelný“ skladatelův obraz. (Ve výstavě byl totiž připraven také haptický zážitek v podobě odlitků Dvořákovy ruky a busty).

Interaktivní prvky přibližovaly a zároveň trochu odlehčovaly dvořákovské téma a ačkoliv byly primárně zamýšlené pro děti, ukázalo se, že ani v dospělých – a to včetně autorského týmu – hravost nevymizela. Vděčným objektem se např. stala stylizovaná mapa s otočnými plochami, kde návštěvníci sami odkrývali nejdůležitější místa Dvořákových dirigentských vystoupení. K dispozici a k vyzkoušení byla přesná kopie Dvořákova doktorského taláru z Cambridge. V prostoru věnovaném Rusalce rytmicky probublávalo minimalistické jezírko, v historickém fotoaparátu probíhal „film“ z pomyslného fotoalba rodiny Dvořákových, v části výstavy věnované Dvořákově recepci bylo možné zhlédnout historické filmové dokumenty z dvořákovských oslav z roku 1941 či filmové záběry využívající Dvořákovu hudbu. Ve dvoraně děti skládaly skladatelovu fotografii z obřích kostek nebo puzzle. Zvukovým vjemům samozřejmě dominovala Dvořákova hudba, která zněla do prostoru a v intimnější podobě do sluchátek; při jejím poslechu se dalo odpočívat u Rusalčina jezírka či ve vlakovém kupé.

Deset kapitol výstavy zahrnuje např. Dvořákovu osobnost, vášně pro vlaky, Dvořákovo cestování, jeho víru, pobyty v Anglii a v Americe či recepci jeho hudby ve 20. století. Obsahově i formálně pestrý byl také bohatý doprovodný program, opět zaměřený na nejrůznější cílové skupiny. Pro zájemce o odbornější témata se konala v prostorách Českého muzea hudby, Muzea Antonína Dvořáka a v Clam-Gallasově paláci řada muzikologických přednášek. Nové pohledy se promítaly i do dramaturgie koncertů, např. do srovnání Dvořákových *Cypřišů* jako písňového cyklu a smyčcového kvartetu, nebo do provedení *Biblických písní* v kontextu amerických spirituálů, jednoho z jejich inspiračních zdrojů. Nechyběly však

ani zábavné netradiční programy: přednáška s demonstrací módy Dvořákovy doby, inscenace westernového muzikálu *Tony D.* Miloše Orsona Štědrone či koncert mladých dýdžejů, kteří využili a zmixovali části Dvořákových skladeb. V České republice byl za účasti režiséra Ivo Bulandy poprvé promítnut německý dokumentární film *Erinnerungen an Antonin Dvorak* z roku 1966. V září, v době tradičního připomínání skladatelova narození v Nelahozevsi, se uskutečnilo společné putování *Dvořákovou stezkou z Kralup do Nelahozevsi* za doprovodu postav v historických kostýmech. O celém výstavním projektu bylo natočeno několik samostatných pořadů pro česká i zahraniční média (např. hodinový pořad s prohlídkou výstavy pro Český rozhlas 3 – Vltava či reportáž do cyklu *Toulavá kamera* v České televizi). Autorky výstavy pravidelně pořádaly komentované prohlídky, dětem pak byly určeny workshopy *Z Nového světa* a *Rusalka*, na kterých se zpívalo, tančilo i kreslilo.

Působení a vyznění celé výstavy, které mělo být neotřelé a přitom nepostrádající logiku, významně dotvořil moderní design představující výrazné grafické řešení a specifickou architektonickou koncepci spočívající v jednoduchosti, čistotě a jasnosti. Jednotící linie – výstavní stěna – procházela nepřerušene celým výstavním prostorem a nechala vyznít samotný historický prostor původního kostela, ve kterém nyní sídlí České muzeum hudby.

Většina výstavních textů a fotografie exponátů zůstaly uchované v publikaci, kterou vydalo Národní muzeum pod názvem *Antonín Dvořák* (ISBN 978-80-7036-323-2).

Autorský tým:

Autorka a komisařka výstavy / Author and commissioner of the exhibition: Eva Velická
Spoluautorky výstavy / Co-authors: Kateřina Nová, Klára Sládková, Taťána Součková, Dagmar Štefancová

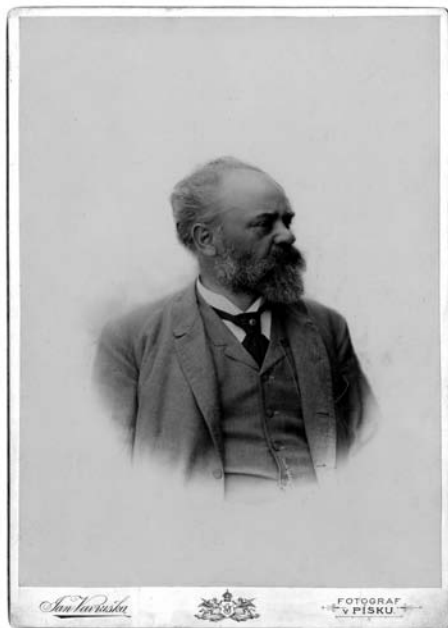
Architektonický návrh / Architectural design: ROBUST architects – Ondřej Busta, Robert Damec

Grafické zpracování / Graphic design: Purple – Pavel Ševčík

Zvukové instalace / Sound installation: Martin Musil, Michal Cáb, Kryštof Pešek

Koncepce interaktivit / Conception of interactive elements: Petra Vlachynská, Lucia Škandíková

Koordinace doprovodných programů / Coordination of accompanying events: Lenka Kobrová

Antonín Dvořák

Portrétní fotografie / Portrait photograph, ateliér / studio Jan Vavruška, Písek, ca 1894

NM-ČMH fond Kalenský / Kalenský collection

Dvořák from a New, Colourful, and Entertaining Perspective: The Exhibition *Antonín Dvořák* in the Czech Museum of Music, 7 June 2011 - 3 June 2012

EVA VELICKÁ

In 2011 the musical world saw a wave of general celebrations of the 170th anniversary of the birth of the best-known Czech composer, Antonín Dvořák. Of course the Czech Museum of Music, which includes as a separate division the Antonín Dvořák Museum, could not fail to 'have its say' – after all, the Dvořák Museum holds the largest and most important Dvořák collection in the world, and so it has something to show. By contrast with the preceding successful exhibition *Beatlemania!*, which brought a phenomenon of popular music into the premises of the Czech Museum of Music and was based primarily on collaboration with external workers and exhibit items on loan, the Dvořák exhibition concentrated on the museum's own collections and was conceived by a team composed entirely of the museum's own employees. This approach may appear to have been the most comfortable: to dust off the biggest hits among the museum's exhibit items, such as the autograph manuscript of the '*New World Symphony*', and to remain satisfied with a return to a 'classical' topic – a topic associated with classical music (music for the minority) – and thus with a major drop in attendance.

However in the case of Dvořák, who is not only the best-known Czech composer but probably the best-known of all Czechs, the topic could be treated in another way as well. Of course a major target group consisted of foreigners visiting Prague and the Czech Republic, often precisely because of Dvořák. For them, especially, it was necessary to present real 'delicacies' – originals that cannot be seen anywhere else in such concentration and which for reasons of security as well as protection of these priceless historical documents are placed on display only exceptionally. Thus an unprecedented number of first prints and original autograph manuscripts left the spaces of the vault, for instance the autograph scores of the *Symphony No. 9 'From the New World'*, the *Requiem*, the *Biblical Songs*, the *Slavonic Dances*, and the opera *Rusalka* (The Water

Nymph). In view of the fame of the 'New World Symphony', its display was a major enticement stressed in promoting the exhibition.

Every exhibition, however – even if devoted to a seemingly well-known topic – should also communicate something new from the scholarly standpoint, for example in the form of newly-discovered information or unexpected contexts. Therefore in creating the exhibition the large community of Dvořák experts and Dvořák admirers was not forgotten either. For instance a graphological analysis of Dvořák's handwriting was undertaken for this occasion for the very first time, and the Institute of Criminology in Prague conducted a genetic analysis based on a DNA sample provided by the composer's grandson. Unique documents were acquired concerning performances of Dvořák's music in concentration camps of various regimes – in Terezín (Theresienstadt) and the Gulag – and visitors had the opportunity to hear the oldest recordings of Dvořák's music as transferred from phonograph cylinders. Also on display were photographs and musical manuscripts and prints deposited in the Music History Division of the Czech Museum of Music that had not yet been systematically catalogued, of which the scholarly community was practically unaware.

Not least, in the spirit of the exhibition policy of the whole National Museum, it was also desirable to appeal to the broad public including children. For these reasons the exhibition included some items borrowed from other institutions and individuals, above all three-dimensional objects (of which the Dvořák Museum has relatively few in its collections). Items borrowed from the National Technical Museum served beautifully to recreate the atmosphere of the nineteenth century and commemorate Dvořák's passion for technology. Dvořák's growing popularity and the developing business of music publishing were documented by a period printing press on loan from a private owner. The section on *Rusalka*, placed in the context of Dvořák's whole operatic output, included a historic costume for the Water Goblin worn in Prague's National Theatre by Eduard Haken. Dvořák's travels and his sojourn in America were illustrated by such items as his own suitcase, lent by his grandson, and items of Native American clothing from the Náprstek Museum. These and other three-dimensional objects, alongside numerous documents on paper, helped to evoke a vivid and 'touchable' image of the composer. (The exhibition even included a haptic experience in the form of casts of Dvořák's hand and head.)

Interactive elements presented the topic of Dvořák and at the same time somewhat 'lightened' it. Though these elements were aimed primarily at children, they showed that playfulness has not died out even among adults – including the exhibition team. For instance a popular item was a stylized map with rotating panels where visitors themselves uncovered the most important sites of Dvořák's appearances as a conductor. Visitors could also try on a precise copy of the gown Dvořák wore at the ceremony in Cambridge where he received his honorary doctorate. In the section devoted to *Rusalka* there was a rhythmically-bubbling minimalistic lake. And in a historic camera one could view a 'film' of an imaginary Dvořák family photo album. In the portion of the exhibition devoted to reception of Dvořák's works one could see historical documentaries from Dvořák celebrations in 1941, and film scenes making use of Dvořák's music. In the atrium children put the composer's photograph together from giant cubes, or as a puzzle. Sounds heard were of course dominated by

Výstava Antonín Dvořák / The Exhibition Antonín Dvořák
Odpočinek při poslechu *Rusalky* / A rest while listening to *Rusalka*
Fotografie / Photograph, Alena Krásná

Dvořák's music, which filled the exhibition space but also sounded more intimately in headphones; while listening one could take a rest by 'Rusalka's lake' or inside a railroad car.

The ten sections of the exhibition included for example Dvořák's personality, his passion for trains, his travels, his religious faith, his stays in England and America, and reception of his music during the twentieth century. Also diverse both in content and form was an extensive offering of accompanying events, again aimed at the most varied target audiences. For those interested in more scholarly topics, a series of musicological lectures was given in the premises of the Czech Museum of Music as well as the Dvořák Museum and the Clam-Gallas Palace. New perspectives were also projected into the programming of concerts, offering for instance a comparison of Dvořák's *Cypresses* as a song cycle and as a work for string quartet, or performance of his *Biblical Songs* in the context of American spirituals (one of Dvořák's sources of inspiration in composing that work). But there were also untraditional entertaining programs such as a lecture demonstrating fashions in apparel from Dvořák's time, a staging of a musical parodying 'Western' films called *Tony D.* by Miloš Orson Štědroň, and a concert given by young disc jockeys who utilized and mixed passages from Dvořák's compositions. The German documentary film *Erinnerungen an Antonin Dvorak* (Memories of Antonín Dvořák) from 1966 was shown for the first time in the Czech Republic, in the presence of its director Ivo Bulanda. In September, at the time of traditional commemoration of the composer's birth in Nelahozeves, there was a joint walk along the Dvořák Trail from Kralupy to Nelahozeves accompanied by a young couple in historical costumes. Several programs about the whole exhibition project were produced for Czech as well as foreign broadcast media, for instance an hour-long program with a tour of the exhibition for the 'Vltava' station of Czech Radio, and a program as part of the series *The Wandering Camera* on Czech Television. The authors of the exhibition regularly conducted guided tours, and workshops were held for children titled *From the New World* and *Rusalka*, including singing, dancing, and drawing.

The result and impact of the whole exhibition, intended to be fresh and imaginative but not lacking in logic, was substantially enhanced by modern visual design consisting of striking graphic treatment and a specific architectural conception that emphasized simplicity, cleanness, and clarity. A unifying element – the exhibition wall – passed unbroken through the whole space of the exhibition and worked in harmony with the historical premises of the original church that today houses the Czech Museum of Music.

Most of the exhibition texts and photographs of the exhibit items are preserved in a book published by the National Museum under the title *Antonín Dvořák* (ISBN 978-80-7036-323-2).